

Іван Ярмошик

доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальних
історичних дисциплін та правознавства
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

ІДЕЇ ПРОТЕСТАНТИЗМУ НА ЖИТОМИРЩИНІ В XVII СТОЛІТТІ

Сімнадцяте століття – особливий період в історії України, позначений бурхливими процесами в політичному, військовому, культурно-ідеологічному житті країни. Однією з ознак цього часу є поширення ідеї протестантизму. На жаль, цей аспект культурного життя України того періоду, мало помічений дослідниками, ще не знайшов належного висвітлення в літературі. Історики більшу увагу звертали на боротьбу православ'я проти унії та католицизму.

На рубежі XVI - XVII століть на Волині та Київщині поширюється раціоналістична течія протестантизму – антитринітаріанство, або социніанство. Родоначальником цієї ідейної течії був Социн Фауст (1539-1603), що змушений був емігрувати з Італії до Речі Посполитої. Його ідеї знайшли прихильників серед багатьох шляхетних родин Волині та Київщини. Социніанські общини були в маєтках магнатів Гойських, Чапличів, Сенют, інших.

В.Б.Антонович вважав социніанство найбільш демократичною релігією того часу. Де організовувалась община социніан, там з'являлись школи, лікарні, друкарні. Послідовники цієї секти заперечували будь-яке рабство, в тому числі кріпацтво, ратували за вільний розвиток особистості. В їх поглядах були й інші прогресивні моменти.

На території сучасної Житомирщини активними послідовниками антитринітаріан була родина Немиричів. Цей рід простежується за історичними документами з XV століття. Найбільш відомим представником його були київський воєвода Андрій Немирич. Разом з Остапом Дашковичем на чолі козацьких загонів не раз зупиняв татарські набіги на українські землі (зокрема, в 1514, 1528 рр.). Стефан Андрійович займав досить впливову посаду київського підкоморія, заснував социніанську общину в родовому помісті Черняхіві (нині райцентр Житомирської обл.), яке й стало основним центром поширення цих ідей в краї. Його дочка Катерина була заміжжям за відомим

прихильником сочиніан Павлом Сенютою.

Відомою особою в історії України б його син Юрій, який одержав блискучу на той час освіту – навчався в кращих університетах Європи: Лейденському, Оксфордському, Сорбонському. В 1640 році зайняв впливову посаду підкоморія, активно захищав перед владними структурами інтереси сочиніан, які зазнавали в той час значних гонінь з боку католицької церкви. В 1657 році Ю. Немирич перейшов на сторону українсько-козацького війська, приший православну віру, опублікував відозву до антитринітаріїв Польщі з закликом повернутись в лоно православної церкви, поєднатись з вільним козацьким народом. Став близьким соратником гетьмана Івана Виговського (родове помістя Виговських – с. Вигів, нині Коростенський район Житомирської обл. - межувало з володіннями Немирича, тож їх власники могли бути давно знайомі). Юрія Немирича вважають одним з авторів Гадяцької угоди, він виконував інші важливі доручення гетьмана. Загинув у 1659 році.

На існування сочиніанської секти в Житомирі вказують матеріали Житомирської гродської книги за 1611 р.

Серед послідовників секти зустрічаємо дворянина Петра Пересецького, що мав у Житомирі будинок і фільварок. У 1611 р. він вніс до гродських книг духовний заповіт, складений у традиціях сочиніанського сповідання. Заповів своєму сину Андрію поховати його за сочиніанським звичаєм і **внести** від його імені "до збору черняхівського на убозтво и потребе̃ здоровья грошей коп литовських 30".

На Житомирщині довгий час (до 1650 р.) проживав в орендованому помісті в селі Вільне (нині Черняхівський р-н) відомий письменник-полеміст Мартин Бронєвський (Христофор Філалет), автор "Апокрисиса", прихильник сочиніанських ідей.

Секти антитринітаріїв існували і в інших населених пунктах Житомирщини, зокрема відомі в Овручі та в с.Шершні на Коростенщині.

Однак встановити їх чисельність та реальні справи ще не вдалося.

Поширення сочиніанських сект на Житомирщині в XVII столітті вказує на існування певного релігійного вільнодумства серед населення цього регіону України.